

חוברת עזר
להוראת חומש בראשית

פרשת ויגש

החוברת הופקה במיזם משותף של מינהל החינוך הדתי
מכללה ירושלים ותלמוד תורה מורשה
ע"פ תוכנית הלימודים בתורה של בית הספר היסודי הממלכתי דתי

ירושלים עיה"ק, התשע"ב

פנימי - לא למכירה

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח

תלמוד תורה מורשה ירושלים

ת.ד 34055 ירושלים, 91340

תוכן העניינים

פרק מד

- 5 נאום יהודה לפני יוסף
10 המסרים העולים מפרק מד

פרק מה

- 11 התוודעות יוסף לאחיו
15 דברי פרעה ושליחת האחים לדרך
17 הבשורה ליעקב שיוסף חי
21 המסרים העולים מפרק מה

פרק מו

- 23 התגלות ה' ליעקב בבאר שבע וחיזוקו לפני ירידתו למצרים
26 ירידת יעקב וביתו למצרים
27 חשבון שבעים הנפש של בית יעקב
29 פגישת יעקב ויוסף
30 יוסף אומר לאחיו שיבקשו מפרעה להיות רועי צאן
31 המסרים העולים מפרק מו

פרק מז

- 33 פגישת אחי יוסף עם פרעה
34 פגישת יעקב ופרעה וברכת יעקב אותו
35 יוסף דואג לאביו ולמשפחתו ומכלכלם
35 יוסף מכלכל את מצרים
38 ישיבת ישראל בארץ גושן והתרבותם בה
39 המסרים העולים מפרק מז
40 סיכום פרשת ויגש

פרק מד

בחציו השני של פרקנו נושא עיקרי אחד: **נאום יהודה לפני יוסף**

נאום יהודה לפני יוסף (פסוקים יח-לד)

פתיחה

בפסוקים י"ח-ל"ד מופיע נאומו של יהודה אל יוסף. זהו אחד הנאומים הארוכים ביותר בתורה, וכדברי בעל **צרוך המור**: "האריך יהודה הרבה בדבריו", **והרמב"ן**: "לא ידעתי מעם לאריכות דברי יהודה...". [עייין להלן].

ריבוי הפסוקים המוקדשים לנאומו של יהודה מלמדים אותנו על חשיבותו. בנאום, בו האחים דואגים לבנימין אחיהם ונכונים לעשות הכל למענו, עד כדי מסירות נפש, מתגלה שיהודה והאחים שבו בתשובה גמורה על עוון מכירת יוסף.

חכמינו ז"ל למדו שיהודה, שהיה נודע כמושל גיבור ונועז, היה מוכן לצאת למלחמה גדולה נגד יוסף וכל צבאו, וכפי שאמרו **בבראשית רבה** (צג, ו): "ויגש - רבי יהודה אומר: הנשה למלחמה [יהודה היה מוכן אף למלחמה]".

אולם עם כל גבורתו, רצה יהודה לנסות תחילה בכל כוחו את דרך השלום. דבר זה ניכר בסגנון הדיבור שלו. הוא מדבר עם יוסף מתוך כבוד - שש פעמים במהלך נאומו הוא קורא ליוסף "אדני". לעומת זאת את עצמו, את אחיו ואת אביו הוא מכנה עשר פעמים בכינוי עבדים. דיבורו הוא רך ומתחנן והוא משתמש בלשונות של בקשה - "בי" ו"נא" (פסוק יח).

בדבריו התכוון יהודה לעורר את רחמיו של יוסף, לכן האריך בתיאור הקשר העמוק הקיים בין יעקב לבנימין בנו. לאור תגובת יוסף בסוף פרשת מקץ, ידע יהודה שלבו של יוסף אינו לב אבן אלא לב בשר, כפי שכתב הרמב"ן:

"לא ידעתי מעם לאריכות דברי יהודה בסיפור מה שהיה כבר ביניהם... ואשר יראה לי על דרך הפשט שאינם רק תחנונים להעיר רחמיו, כי חשב יהודה כי האלקים הוא [יוסף] ירא, כאשר אמר לו, וכאשר נהג עמהם חמלה כירא חמא לנחם אותם על הצער שעשה להם".

דבריו של יהודה פעלו על יוסף ועוררו את רחמיו, כפי שכתב בעל יפה תואר בבראשית רבה (צג, ט): "כי תחנוני יהודה ודבריו נכנסו באוזניו [של יוסף] ועשו רושם".

דברי יהודה פעלו גם על המצרים שהיו שם, כפי שכתב הרמב"ן להלן (מה, א): "שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים, יחלו פניו [בקשו ממנו] למחול לבנימין, כי נכמרו רחמיהם על תחנוני יהודה".

במעמד זה היו שותפים כל האחים, כפי שעולה מדברי חכמינו ז"ל המובאים בצרור המור (פסוק ט"ז): "בעוון המכירה היינו שותפים, לשעבר לא היינו כולנו מקובצים ביחד... אבל עבשיו הרי כולנו מכונסים".
וכן כתב המאור ושמש: "כשנתחברו יחדיו יהודה ויוסף, ושאר כל אחיו היו באותו מעמד [כולם נתחברו ביחד]".

נדגיש את נכונותו הרבה של יהודה לפעול להצלת בנימין, ונתאר את עמידתו הנחושה לשחרר את בנימין בכל דרך. עם זאת נציין שיהודה בחר בדרך השלום והפיוס, מתוך תקווה שיצליח לעורר את רחמיו של מושל מצרים, ואם לא היה עולה בידו, היה נכון לצאת עם אחיו למלחמה.

בדרך זו נלמד את הילדים על צדקותם של יהודה ואָחיו, שעשו תשובה גמורה על חטאם במכירת יוסף אחיהם.

נאמר בפסוק יח: "וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה"

נעלה את השאלה: מדוע דווקא יהודה ניגש לדבר עם יוסף, הרי כל אחיו באו עמו בעצה אחת?

לשאלה זו נשיב מספר תשובות:

א. יהודה ניגש לְדַבֵּר מפני שהתחייב לאביו להיות ערב בעד בנימין ולשמור עליו מכל משמר, כפי שאמר יהודה עצמו ליוסף (להלן, לב): "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנֶּעֱרָר", וכדברי רש"י שם: "ואם תאמר, למה אני נכנס לתגר [לעסק] יותר משאר אחי? הם מבחזין, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בב' עולמות".

ב. יהודה הוא זה שהציע למכור את יוסף, ועל כן רצה לתקן את חטאו יותר מכל האחים.

ג. יהודה היה המנהיג של האחים והגיבור שבכולם.

"וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדַבֵּר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי"

נבקש מהילדים למצוא בפסוק את המילים המורות על רצונו של יהודה לנהוג בדרך של שלום ופיוס: "בִּי", "אֲדֹנָי", "נָא", "עֲבָדְךָ" ו"אֲדֹנָי".

"וְאֵל יַחַר אַפְךָ בְּעֲבָדְךָ"

כתב הרמב"ן: "אמר: אל יחר אפך בי על דברי לפניך". כלומר אל תכעס על כך שאני מעז לגשת לדבר לפני איש חשוב כמוך.

"כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה"

כתב רש"י: "חשוב אתה בעיני כמלך". כלומר על כך אני מתנצל, על שאני מעז לדבר לפניך אף על פי שאתה חשוב בעיני כמלך.

נאמר בפסוק כא: "וַתֹּאמֶר אֶל עֶבְדֶּיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֶשְׁיֵמָה עֵינַי עָלָיו"
 הביטוי "וְאֶשְׁיֵמָה עֵינַי עָלָיו" משמעותו גם שמירה מיוחדת (שימת עין).
 עולה מכך שיוסף הבטיח לאחים להשגיח ולשמור על בנימין, וכדברי
 הרמב"ן: "אבל נדר להם יוסף לחמול עליו ולשומרו".

נאמר בפסוק ל: "וְעַתָּה כָּבֹאִי אֶל עֶבְדְּךָ אָבִי וְהִנֵּעַר אֵינְנוּ אֶתְּנוּ וְנִפְשׁוּ
 קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ"

נעמוד על הביטוי המיוחד "וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ" המבטא את האהבה
 הגדולה ששררה בין יעקב לבנימין.

נאמר שיעקב אהב את בנימין כמו שאהב את עצמו, וכדברי אונקלוס
 ויונתן בן עוזיאל: "ונפשיה חביבא ליה כנפשיה", כלומר נפשו של בנימין
 חביבה על יעקב כנפשו שלו, לכן אם היה יעקב רואה את בניו שבים
 בלי בנימין עלול היה למות בצערו.

נאמר בפסוק לב: "כִּי עֶבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנֵּעַר מֵעַם אָבִי לְאִמֹר..."

יהודה הסביר ליוסף שדווקא הוא, מכל אחיו, ניגש לדבר עמו, משום
 שהוא קיבל על עצמו בפני יעקב להיות ערב על בנימין, אך מכל מקום
 האחים כולם מוכנים לעשות הכל למען בנימין.

נאמר בפסוק לג: "וְעַתָּה יֵשֶׁב נָא עֶבְדְּךָ תַּחַת הַנֵּעַר עִבְדֵי לְאִדְנִי וְהִנֵּעַר
 יַעַל עִם אָחִיו"

כתב רש"י: "לכל דבר אני מעולה ממנו: לגבורה ולמלחמה ולשמש [להיות
 משמש, עבד]".

על אף שהעבדים במצרים עבדו בעבודות קשות ומפרכות, הביע
 יהודה נכונות להיות עבד ליוסף. בנכונות זו גילה יהודה מסירות נפש
 גדולה מאוד למען אחיו, בהסכמתו לעבוד עבודות קשות ביותר במשך
 כל החיים. בדבריו אלו הגיע יהודה לתשובה שלמה על חלקו במכירת
 יוסף.

לסיכום נביא את דברי חכמינו ז"ל בבראשית רבה (צג, ט):

"כל הדברים שאת קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו, עד שאת מגיע [לפסוק] 'ולא יכול יוסף להתאפק [והתגלה לאחיו]', היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין. פיוס ליוסף - לומר: 'ראו היאך הוא [יהודה] נותן נפשו על בניה של רחל [על בנימין]...' פיוס לבנימין - אמר לו [יהודה לבנימין]: 'כשם שנתתי נפשי עליך, כך אני נותן נפשי על אחיך [על יוסף אם אמצא אותו] - מתנות כהונה'."

לרגע זה, בו התגלתה מסירותם של האחים למען בנימין, חיכה יוסף, כי מכך הבין יוסף שהאחים יהיו מוכנים למסור את נפשם גם כדי להציל אותו. לכן החליט יוסף שהגיעה השעה להתוודע לאחיו ולגלות להם שהוא יוסף.

המסרים העולים מפרק מד

נאום יהודה לפני יוסף:

1. עמידה בהתחייבות - יהודה ניגש לדבר עם יוסף, משום שהבטיח לאביו להיות ערב על בנימין.
2. דאגתו של יהודה לאביו - עשה הכל כדי שבנימין יחזור ליעקב.
3. הרדיפה אחר השלום - יהודה עשה את כל המאמצים למצות עם מושל מצרים את דרך השלום והפיוס.
4. האמון של יהודה ביוסף - דיבר איתו מתוך הערכה שהוא אדם טוב העשוי לקבל את דבריו, שכבר גילה שהוא ירא ה' ונהג עמם בחמלה.
5. אהבתו הגדולה של יהודה לבנימין - עמד בעוז לדבר למענו עם המושל, היה מוכן להשאיר במצרים ולהיות עבד במקום בנימין.
6. תשובתו השלמה של יהודה - היה מוכן להיות עבד ליוסף, וכן לצאת למלחמה למען בנימין תוך סיכון חייו, דבר המעיד על התשובה הגמורה.
7. תשובתם השלמה של האחים - היו שותפים מלאים לכל דבריו של יהודה.

פרק מה

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. התוודעות יוסף לאחיו
2. דברי פרעה ושליחת האחים לדרך
3. הבשורה ליעקב שיוסף חי

בלימוד פרק זה נדגיש שני עניינים מרכזיים:

- א. גודל המעמד של התוודעות יוסף לאחיו, שכלל פיוס בין יוסף לאחיו והשבת האחוה והרעות למשפחת יעקב.
- ב. צדקותו של יוסף, שסלח לאחיו בכל לבו, ועשה הכל כדי להרגיעם ולהיטיב עמם.

נדגיש יסודות אלו במהלך לימוד הפרק ובכך נלמד את הילדים על גדולתם של האחים ששבו בתשובה על חטאם. נלמד שאפשר ליישב מחלוקות ולהגיע להתפייסות ולשלום אמת.

התוודעות יוסף לאחיו (פסוקים א-טז)

נאמר בפסוק א: "וְיֵלֵא יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו"

בהסבר פסוק זה נאמרו מספר פירושים. אנו נבאר על פי רשב"ם שדבריו קלים יותר להבנה: "ולא יכול יוסף להתאפק – עוד, כי עד עתה היה עושה כל מעשיו על ידי שהיה מתאפק בלבנו...".

נוסיף ונאמר שיוסף רצה להתוודע לאחיו כבר בשעה שהגיעו למצרים, אך התאפק והתגבר זמן רב על רגשותיו כדי לבחון אותם. כעת, כשראה ששבו בתשובה שלמה על מעשיהם, לא היה יכול יותר להתאפק.

"וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ מֵעֶלְיוֹ"

נעלה את השאלה: מדוע ציוה יוסף להוציא את כל המצרים מן הבית? נביא את הסברו של רש"י, שיוסף לא רצה שהאחים יתביישו בפני המצרים על שמכרו אותו: "לא היה יכול לסבול שיהיו המצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים בהוודעו להם".
נוסיף את דברי אור החיים: "ולא רצה לזלזל באחיו, שיחזיקו אותם... למכור אחיהם".

בדברים אלו נשמיע לילדים את זהירותו הגדולה של יוסף בכבוד אחיו.

נאמר בפסוק ג: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי"

מפסוק זה אנו למדים על דאגתו הרבה של יוסף לאביו - במעמד הגדול של התגלות יוסף לאחיו לאחר שנים כה רבות, השאלה הראשונה ששאל אותם היתה שאלה בשלום אביו.

"וְלֹא יָכְלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו"

האחים לא ציפו לכך שאחיהם, שנמכר לעבד, יהפוך להיות מושל מצרים, לכן נבהלו והתפלאו, וכפי שכתב המלבי"ם: "בהלה הזאת היתה השתוממות".

לאחר מכן נוסף את דברי רש"י, שהאחים נבהלו "מפני הבושה", על שמכרו אותו (על פי בראשית רבה צג, י).

בפסוקים ד'-י"ב מתגלית גדלותו המופלאה של יוסף ביחסו לאחיו. גדלות זו מגיעה לשיא עם השוואת יוסף את האחים לבנימין.

נאמר בפסוק ד: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלַי..."

נציין את צדקותו של יוסף, שלא כעס על אחיו אלא התייחס אליהם באהבה וכבוד וקרא להם להתקרב אליו, כפי שכתב רש"י: "ראה אותם נסוגים לאחוריהם, אמר [יוסף לעצמו]: 'עבשו אחי נכלמים [מתביישים], קרא להם בלשון רכה ותחנונים [גשור, 'נא']".

"וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה"

נשאלת השאלה: מדוע יוסף הזכיר את חטאם של האחים, דבר שוודאי גרם להם בושה, הרי יוסף סלח להם? ועוד: האחים שבו בתשובה, והמזכיר לבעלי תשובה את מעשיהם הראשונים, עובר על איסור אונאה?

לשאלה זו מספר תשובות. נדגיש את תשובתו של הספורנו: "אשר מכרתם – ובוה תדעו שאני יוסף בלי ספק, שלא ידע איש במכירתי ושאני אחיכם זולתנו, כי הקונים לא ידעו שאני אחיכם".

כלומר בדבריו אלה לא התכוון יוסף לבייש את אחיו, אלא רצה שהאחים יאמינו שהוא יוסף אחיהם, לכן הזכיר את המכירה, דבר שרק הוא והם ידעו ממנו.

מפסוק זה אנו למדים שיוסף לא כעס על אחיו, אולם יוסף לא הסתפק בכך, אלא אף הרגיעם, כמבואר בפסוק הבא.

נאמר בפסוק ה: "וַיַּעֲתֶה אֶל תַּעֲצָבוֹ וְאֵל יָחַד בְּעֵינֵיכֶם בִּי מְכַרְתֶּם אֹתִי הֲנֵה..."

כאן מתגלית צדקותו של יוסף באופן מרשים: במקום לכעוס על אחיו, הוא מרגיעם ומראה להם שמהתנהגותם הרעה יצא דבר טוב - בזכותם עלה לגדולה במצרים והחיה את כל המשפחה.

יוסף לא הסתפק באמירה שלבסוף יצא דבר טוב, אלא הוסיף ואמר שכך רצה ה' מתחילה וגם בדברים הרעים פועל ה' לטובה, כמבואר בפסוק הבא ("וַעֲתָה לֹא אֵתֶם שְׁלַחְתֶּם אֵתִי הִנֵּה בִי הָאֱלֹקִים"). יוסף קיווה שדברים אלו ירגיעו את האחים באופן מוחלט. בכך לימד יוסף את האחים שה' דואג לבני ישראל, ואפילו כשקורות צרות ונראה לנו שדברים מסוימים הם רעים, ה' מוביל את כל המאורעות לטובה, ולבסוף צומחת מהן ברכה.

לאור פסוקים אלו נצביע על צדקותו המופלאה של יוסף ביחסו המיוחד כלפי אחיו.

נאמר בפסוק ט: "מְהֵרָו וְעָלוּ אֶל אָבִי..."

יוסף ציוה את אחיו למהר אל אביהם, שכן ידע שיעקב דואג מאוד לבנימין, וכן שהבשורה שהוא חי תשמח אותו מאוד ותחייה את רוחו.

"רְדָה אֵלַי אֶל תַּעֲמֹד"

נציין באוזני הילדים שמדברי יוסף ניכרת חיבתו לארץ, שכן כינה את ההליכה ממצרים לארץ כנען 'עליה', ואת ההליכה מארץ כנען למצרים כינה 'ירידה'.

נאמר בפסוק יב: "וַהֲנֵה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינַי אָחִי בְנִימִין בִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם"

נביא את דברי רש"י: "...כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש."

נוסיף ונאמר שיוסף התקרב עוד ועוד לאחיו והביע את אהבתו וסליחתו על מעשיהם, עד שאמר להם ששלח להם לגמרי ולבו נקי לגמרי משנאה, כפי שכתב רש"י: "ועיני אחי בנימין – ...שכשם שאין לי בלבי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתני, כך אין בלבי שנאה עליכם."

בהמשך להסברנו בפסוקים ד-ה נצביע גם כאן על צדקותו המופלאה של יוסף. נדגיש שכאן מתגלה יוסף בשיא צדקותו, משמשווה בין אהבתו לאחיו לאהבתו לבנימין, שלא השתף כלל במכירתו.

נאמר בפסוק יד: **וַיִּפֹּל עַל צְוָאֲרֵי בְנֵימִן אָחִיו וַיִּבְךְּ וּבְנֵימִן בָּכָה עַל צְוָאֲרָיו**

כתב רבנו בחיי: "יגיד הכתוב כי יוסף נפל על צוארי בנימין... כמנהג אחים בני אם אחת, שאהבתם עזה".

נאמר בפסוק טו: **וַיִּנָּשֶׁק לְכָל אָחָיו וַיִּבְךְּ עֲלֵיהֶם**

כתב רבנו בחיי: "הודיעם שאין בלבו [כעס וקפידא] עליהם, ודעתו ורצונו להיטיב להם... ובמדרש: 'וינשק לכל אחיו', מלמד שכל אחד ואחד היה מנשקו ובוכה".

"וַאֲחָרֵי כֵן דִּבְּרוּ אָחָיו אִתּוֹ"

כתב הרד"ק: "כיון שנשק להם ובכה עליהם, ידעו כי לבבו טוב עמם, ושאלוהו על אשר קרה לו מיום שנפרד מהם ואיך עלה לגדולה".

לאור דברים אלו נתאר לילדים את המעמד המרגש בו התגלתה אהבתו הגדולה של יוסף לאחיו.

דברי פרעה ושליחת האחים לדרך (פסוקים טו-כד)

נאמר בפסוק טז: **וַיִּהְיֶה נִשְׁמַע בֵּית פְּרֹעֶה לְאָמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטָב בְּעֵינֵי פְּרֹעֶה...**

נעלה את השאלה: מדוע ביאת אחי יוסף למצרים מצאה חן בעיני פרעה?

נענה שתי תשובות:

א. פרעה ועבדיו שמחו כי הבינו שכשם שיוסף סייע למצרים בחכמתו הגדולה, כך גם אחיו יוכלו לסייע להם בחכמתם, וכדברי הנצי"ב: "והנראה שהשבילו [שהבינו המצרים] כי בלי ספק שהמה [האחים] דומים בחכמה, מעט או הרבה, ליוסף, ויצליחו את המדינה בחכמה כמו יוסף".

ב. כששמעו פרעה ועבדיו על אחי יוסף ומשפחתם המכובדת, שמחו שיוסף, שמונה על ידם למושל, בא ממשפחה מיוחסת ולא ממשפחת עבדים, וכדברי הרמב"ן: "כי היה הדבר להם להרפה שימשול בהם איש נכרי, עבד מבית האסורים יצא למלוך. ועתה, בבא אליו אחים נכבדים ונודע כי הוא הגון להתייצב לפני מלכים, שמחו כולם בדבר".

נאמר בפסוקים כא-כב: "...ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתן להם צדה לדרך. לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חלפת שמלת"

אהבתו וטוב לבו של יוסף לא באו לידי ביטוי רק בדברי הפיוס וההרגעה אלא אף במעשים, בכך שנתן לאחיו צידה לדרך ומתנות רבות. נדגיש את אהבתו המיוחדת של יוסף לבנימין, שהתבטאה בכך שנתן לו מתנות יקרות מאוד - חמש חליפות ושלוש מאות כסף (סכום עצום). יוסף היה בטוח שהאחים לא יקנאו בבנימין, כי ראה שהאחים אוהבים אותו ומוכנים למסור נפשם עבורו.

נאמר בפסוק כג: "ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים משוב מצרים..."

יוסף שלח לאביו מתנות יקרות, דבר המלמד על הכבוד הגדול שכיבד את אביו, וכך כתב הנצי"ב: "ובאשר לא נתבאר כמה הוא שווי משא עשרה חמורים, שהרי אין כל משאות שווין במחירם, על כן פירש הכתוב שהיו שווין שלוש מאות כסף, שהוא סך רב".

כיבודו של יוסף את אביו בא לידי ביטוי גם בדאגתו לכל צרכיו, בשלחו סוגים שונים של מאכלים: בר, לחם ומזון, וכן בשלחו יין מיוחד

לשמחו, כפי שכתב רש"י: "מטוב מצרים - מצינו בגמרא, ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו".

נאמר בפסוק כד: "וַיִּשְׁלַח אֶת אָחִיו וַיֵּלְכוּ"

נבקש מהילדים למצוא הנהגה טובה של יוסף הרמוזה במילה "וַיִּשְׁלַח", לאור דברים שלמדנו בפרקים קודמים (למשל יח, טז; כא, יד), ונגיע עמם לכך שיוסף ליווה את אחיו (רשב"ם כאן). בליווי זה הגדיל יוסף את כבוד אחיו בעיני המצרים, שראו שמושל מצרים מלווה אותם.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְךָ"

כתב רש"י: "לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נבלמים [האחים התביישו, בגלל מכירתם את יוסף] היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו, להתווכח זה עם זה ולומר 'על ירך נמכר', 'אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו'".

לאור דברי רש"י נשבח את יוסף על אהבתו לאחיו ורצונו שישרור שלום ביניהם.

הבשורה ליעקב שיוסף חי (פסוקים כה-כח)

בלימוד פסוקים אלו, בהם התבשר יעקב אבינו על כך שיוסף בנו עודנו בחיים, ושהוא שליט בארץ מצרים, נשרה אוירה חגיגית ומרוממת בכיתה.

נאמר בפסוק כה: "וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן..."

נאמר שהאחים עלו בשמחה, כמתואר בספר הישר: "וכני יעקב הלכו ארצה כנען בשמחה ובטובה אל יעקב אביהם".

האחים קיימו את שני הציוויים שציוה אותם יוסף:
א. הזדרזו לעלות אל אביהם.

ב. הלכו יחד, באהבה ואחוה, ולא הזכירו זה לזה את העוונות בהם נכשלו.

יעקב שמח מאוד לראות את שמעון חוזר, ועוד יותר את בנימין, שכן נפשו היתה קשורה בנפשו.

נאמר בפסוק כו: "וַיֵּגְדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מֵשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם"

בני יעקב נזהרו ולא בשרו לאביהם מיד על היות יוסף חי ומושל במצרים. הם חששו שמתוך ההתרגשות הגדולה עלול יעקב להכנס למצב סכנה, לכן הכינוהו בשלבים והודיעו לו תחילה שיש להם בשורה טובה, וכפי שכתב אור החיים:

"ומעם אומרו 'לאמר' [ויגידו לו לאמר], נתחכמו לבשרו בדרך שלא יסתכן יעקב, כי דבר ידוע הוא כי בשורה טובה כשתהיה על יגון [כשתבוא לאדם הנמצא ביגון], ומה גם כשתהיה מופלאת לרוב השמחה, יסוכן האדם ויחלש ויגוע פתע פתאום... פירוש, אמרו לו שיש להם בשורה לאמר לו, ובוה תתרחב נפשו וישמח לבו, ואחר כך אמרו לו: 'עוד יוסף חי', ולא נסתכן כי הוכן בלבו הכנת קבלת בשורה טובה."

בנוסף להכנה זו נאמר שבני יעקב ביקשו מבתו של אשר, סרה, שתנגן לפני יעקב, וכך כתב ספר הישר:

"ויצו [יוסף] אותם לאמר: בבואכם ארץ כנען, אל תבואו פתאום לפני אבי בדבר הזה [בבשורה שאני חי] כי עשו תעשה כחכמתכם... ויבואו עד גבול הארץ ויאמרו איש אל רעהו: מה נעשה בדבר הזה [בבשורה שיוסף חי] לפני אבינו? כי אם נבוא אליו פתאום ונגיד לו הדבר ונבהל מאד מדברינו... ויקראו אליה [לסרח בת אשר]... ויתנו לה כינור... ותקח הכינור ותמהר ותלך

לפניהם, ותבוא ותשב אצל יעקב... ותנגן ותאמר בנועם דבריה:
 'יוסף דודי חי'... וישמע [יעקב] עוד בדברה פעמיים ושלוש, ותבוא
 השמחה בלבב יעקב מנועם דבריה... עודנו מדבר עימה והנה בניה
 באים לאליו..."

"וַיִּפֶגַע לִבּוֹ כִּי לֹא הָאֱמִין לָהֶם"

כתב האבן עזרא: "ויפג לבו - ...שעמד לבו ודמם".

והרמב"ן כתב:

"נתכבד לבו ופסקה נשימתו, כי פסקה תנועת הלב והיה כמות,
 וזה העניין ידוע בבוא השמחה פתאום... כי לא יסבלו זה הזקנים
 וחלושי הכת, שיתעלפו רבים מהם כבא להם שמחה כפתע פתאום,
 כי יהיה הלב... ואמר כי לא האמין להם, להגיד שעמד זמן גדול
 מן היום והוא שוכב דומם... כי הידוע בעילוף הזה שיצעקו לו
 וירגילו אותו בשמחה ההיא עד שתקבע בו בנחת רוח... כי היו
 צועקים באוזניו דברי יוסף ומביאים לפניו העגלות ואז שבה רוחו
 אליו וחזרה נשימתו וחיה, וזהו 'ותחי רוח יעקב אביהם'."

אמנם האחים הכינו את יעקב לבשורה, ובכך מנעו את האפשרות
 שימות מרוב בהלה, אולם בכל זאת ההפתעה הגדולה גרמה ליעקב
 להתעלף.

נתאר את המעמד המרגש של הבשורה הגדולה, בה יעקב
 מתרגש מאוד למשמע הבשורה וכל האחים מתרגשים עמו,
 ומרוב התרגשות נופל יעקב ומתעלף, ובניו מנסים לאושש
 אותו ומספרים לו את דברי יוסף, מביאים לפניו את העגלות
 ששלח יוסף, ולאט לאט יעקב מתאושש ומביע את שמחתו
 הגדולה.

"וְתַחֲי רֹחַ יַעֲקֹב אֲבֹתָם"

יעקב התעלף מרוב התרגשות, ובניו דיברו אתו והשיבו את רוחו. כמו כן חזרה אליו השמחה לאחר עשרים ושנים השנים בהן היה נתון באבל, וכדברי הנצי"ב: "דשורש 'חי' משמעו כמה פעמים [בחלק מהמקרים, כמו כאן למשל] מלשון חיים עלוים ושמחים".

נביא גם את דברי רש"י: "ותחי רוח יעקב - שרתה עליו שכונה שפירשה ממנו".

נסביר שכל אותם השנים (עשרים ושנים שנה) שהיה יעקב אבל על יוסף לא שרתה עליו השכינה, משום שהיה שרוי בצער, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. עתה כששבה אליו השמחה, שב ה' לדבר עמו.

נאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי..."

כתב רש"י: "רב לי עוד שמחה וחדוה הואיל ועוד בני חי".

יעקב אומר שכעת הוא שמח שמחה רבה בגלל שנודע לו שיוסף בנו

חי.

המסרים העולים מפרק מה

התוודעות יוסף לאחיו:

1. הזהירות הגדולה מלבייש את הזולת - יוסף הוציא את כל המצרים מעליו, כדי שלא לבייש את אחיו בספרו להם על המכירה.
2. צדקותו של יוסף בסליחתו השלמה לאחיו -
 - א. לא נזף באחיו על מכירתו אלא דיבר עמם בלשון רכה ותחנונים.
 - ב. הרגיע את אחיו באומרו שהמכירה היתה מאת ה'.
 - ג. השווה את אהבתו אליהם לאהבת בנימין.
 - ד. נישק את כל אחיו.
3. אמונתו של יוסף - ראה במכירתו לעבד את יד ה' הטובה.
4. דאגתו הגדולה של יוסף לאביו -
 - א. אמר לאחיו למהר לבשר לאביו שהוא חי.
 - ב. שלח לו משא רב של מזון ומתנות.

דברי פרעה ושליחת האחים לדרך:

1. חיבתו של יוסף לארץ ישראל - יוסף מחשיב את ארץ ישראל לגבוהה מכל הארצות.
2. בקשת השלום של יוסף - דאג לאחיו וציווה עליהם שלא יריבו בדרך.
3. טוב לבו של יוסף -
 - א. נתן לאחיו צידה לדרך ומתנות.
 - ב. ליווה אותם בדרכם לביתם.

4. חוכמתו של יוסף וזהירותו בשלום אביו - ציוה את אחיו לתכנן כיצד לומר את הבשורה ליעקב שהוא חי.

הבשורה ליעקב שיוסף חי

1. חוכמתם של האחים וזהירותם בשלום אביהם - ביקשו מסרח שתנגן לפני יעקב ותאמר שיוסף חי, לפני שהם יודיעוהו.
2. שמחתו הגדולה של יעקב וחזרת השכינה אליו - רוחו חיתה וה' שב לדבר עמו אחרי עשרים ושתים שנה.

פרק מו

בפרקנו ארבעה נושאים עיקריים:

1. התגלות ה' ליעקב בבאר שבע וחיזוקו לפני ירידתו למצרים
2. ירידת יעקב וביתו למצרים
3. פגישת יעקב ויוסף
4. יוסף אומר לאחיו שיבקשו מפרעה להיות רועי צאן

התגלות ה' ליעקב בבאר שבע

וחיזוקו לפני ירידתו למצרים (פסוקים א-ד)

נאמר בפסוק א: **וַיֹּסֶעַ יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יַעֲקֹב**

נסביר שיעקב הקריב קרבנות שלמים, כדי להודות לה' על הבשורה שהתבשר אודות יוסף, כפי שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם: **"כי הקרבנות אלה לתודה לאלהי אביו"**.

נאמר בפסוק ב: **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל... וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב**

כתב רש"י: **"יעקב יעקב - לשון חיבה"**.

כלומר כפילות שמו של יעקב באה מתוך חיבת ה' ליעקב.

"וַיֹּאמֶר הַנְּנִי"

מילים אלו מעידות על צדקותו של יעקב ומביעות את נכונותו להזדרז ולעשות כל מה שיצווה ה', כפי שכתב רש"י בפרשת וישב (לז, יג): **"הנני - לשון ענוה ודריזות"**.

פרק מו התגלות ה' ליעקב בבאר שבע וחיזוקו לפני ירידתו למצרים

נאמר בפסוק ג: "וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹקֵי אַבְיָד אֵל תִּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִמָּה" מדברי החיזוק של ה' ליעקב, שלא יפחד לרדת למצרים, עולה שיעקב אבינו פחד לרדת לשם.

נעלה את השאלה: ממה פחד יעקב?

נביא מספר תשובות:

א. פחד זה, משמעותו צער, וכדברי רש"י: "לפי שהיה מיצר על שנוקק לצאת להוציא לארץ".

הסבר זה ילמד את הילדים על זהירותו הרבה של יעקב מלצאת לחוץ לארץ.

ב. **אברבנאל**: "היה ירא בירידה זאת, שמא המצרים ימיתו בניו וכני בניו וימעימום".

הסבר זה ילמד את הילדים על דאגתו של יעקב לבניו ולצאצאיו.

ג. יעקב פחד מעבודת הפרך שיעבדו בניו, וכדברי החזקוני: "לפי שהיה יעקב מתירא ואומר: 'עבשיו שאני יורד למצרים, קרבו הימים שנאמר לזקני [אברהם, בברית בין הבתרים] גזירת שעבוד ועיניו על 'בארץ לא להם'".

ד. יעקב פחד שמא ימותו במצרים ויקבר בה, ולא יזכה להקבר במערת המכפלה עם אבותיו, וכדברי האברבנאל: "אולי שימות שם ויקבר במצרים ולא במערת המכפלה כאבותיו".

ה. יעקב חשש שאם ירדו למצרים, יהיו מצאצאיו כאלה שיושפעו ממעשיהם הרעים של המצרים, וכדברי השפת אמת (ויגש, תרנ"ו): "ובל יראתו של יעקב אבינו עליו השלום [היתה מחשש] כי לא יוכלו [צאצאיו] להתקיים בקדושה במצרים".

בפסוקים ג-ד' מחזק ה' את יעקב ומסיר את דאגותיו:

כנגד פחדו מן השעבוד והעינוי, אמר לו ה' (המשך דברי החזקוני שם): "אם קרבו ימי שעבוד ועיניו, גם קרבה הרכה שנרכתי את זקנך [אברהם]: 'ואעשך לגוי גדול', היינו [הנאמר בפסוק ג' כאן]: 'כי לגוי גדול אשימך שם'".

התגלות ה' ליעקב בבאר שבע וחיזוקו לפני ירידתו למצרים פרק מו

כלומר ה' חיזק את יעקב שלא יפחד מן השעבוד, כי דווקא מתוך שעבוד זה יקיים ה' את הבטחתו הגדולה וירבה את זרעו.

כנגד חששו שמא ימיתו המצרים את בני ישראל, ענה לו ה' שאדרבה, **"וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ בֶן יִרְבֵּה וְבֶן יִפְרֹץ"** (שמות א, יב), וכפי שכתב בעל צרור המור: **"אף על פי שכתוב וישימו עליו שרי מיסים, אינן מועילים כלום... הדא הוא דכתיב [זהו שנאמר]: 'וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ בֶן יִרְבֵּה'"**.

וכנגד צערן על יציאתו מארץ ישראל אמר לו ה' שיציאתו זו עתידה להביא טובה, שכן תביא להיות זרעו גוי גדול.

נאמר בפסוק ד: **"אֲנֹכִי אֶרְדֵּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה"**

במילים אלו הבטיח ה' ליעקב שיהיה עמו ועם בניו בארץ מצרים, ישמור עליהם וירבה אותם בתוך השעבוד ולבסוף יוציאם משעבוד לגאולה, וכדברי האברבנאל: **"רומז לזרעו ששם יהיו מושגחים ונשמרים ממנו יתברך, והוא על דרך 'עמו אנכי בצרה'"**.

וכן בשפת אמת (שם): **"אנכי ארד עמך מצרימה וכו', הוא הכמחה לכל בני ישראל, כמו שכתוב 'עמו אנכי בצרה'"**.

"וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה"

נשאל: בפסוק זה ישנה הבטחה ליעקב שה' יעלה ממצרים, והרי יעקב נפטר במצרים ולא עלה לארץ ישראל?

נענה שתי תשובות:

א. רש"י: **"ואנכי אעלה" – הכמיחו להיות נקבר בארץ"**.

ב. רד"ק: **"אשימך, רצונו לומר אשים בך, וכן 'אעלה', אעלה בך משם, לרשת את הארץ הזאת"**.

כלומר ה' התכוון שיעלה את זרעו, ודבר זה יחשב ליעקב כאילו העלהו בעצמו.

נציין את חשיבותם של פסוקים אלו, שיש בהם דברי חיזוק ליעקב ולבניו לקראת יציאתם לגלות מצרים, ונשננם.

ירידת יעקב וביתו למצרים (פסוקים ה-כח)

נאמר בפסוק ה: "וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע"

נסביר שהמילה "וַיָּקָם" מורה על התגברות, כלומר יעקב התגבר על פחדיו בזכות דברי ה' וקם כדי ללכת למצרים, כפי שעולה מדברי האברבנאל: "וזכר הכתוב שעם ההבטחות [מכוח ההבטחות] האלה שאמר השם יתברך ליעקב במראה הזאת, קם יעקב".

נאמר בפסוק ז: "בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אֶתוֹ בָּנִיתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיֵּא אִתּוֹ מִצְרָיִם"

כיצד נאמר על יעקב שהביא את בנותיו, בלשון רבים, למצרים, הרי היתה לו רק בת אחת - דינה?

נשיב שתי תשובות:

א. הכוונה לנשותיהם של בני יעקב - דעת זקנים מבעלי התוספות: "ושמא יש לומר דכלותיו קרי בנותיו".

כלומר התורה מכנה את נשות בניו של יעקב "בנותיו". מכאן אנו למדים על יחסו המיוחד של יעקב לכלותיו.

ב. הכוונה לשפחותיו, שהיו כבנותיו - אבן עזרא: "בנותיו - היא דינה לבדה. ויתכן שהיו לדינה שפחות קטנות ובעבור בתו קראם הכתוב בנות יעקב, בעבור שגדלו בביתו, כמו 'בני מיכל'".

לאור דבריו נדבר על גדולתו של יעקב, שהתייחס גם לשפחות אלו בכבוד ובאהבה כמו לבנותיו, בשונה מהגבירות בארץ כנען שהתייחסו לשפחותיהן בצורה אכזרית ומשפילה.

חשבון שבעים הנפש של בית יעקב

בפסוקים ח'–כ"ז מפרטת התורה את שמות בני יעקב וצאצאיהם, המונים שבעים נפש.

במבט ראשוני נראה שפסוקים אלו מלמדים אותנו ידיעות גרידא, אך בדברי המפרשים אנו מוצאים לימודים חשובים הנלמדים מפסוקים אלו, ונביא שלושה מהם:

א. **אחדות בית יעקב** – מהמילה "נפש" (למשל: "כל הנפש לבית יעקב" (כז)) למד **הכלי יקר** על יחס האחוה ששרר בין האחים בשעה שירדו למצרים, וכך כתב: "אף על פי שהיו נפשות רבות, מכל מקום קראם כולם 'נפש', לפי שקודם זה [לפני הירידה למצרים] היו האחים מתקנאים ביוסף והיו נפשות חלוקות, ועבשיו נעשו לאחדים: סרה קנאתם, גם יוסף לא היה לו לב [כעס בלב] עליהם, על בן הודיע לנו הכתוב שהיו כולם 'נפש' אחת, להעיד על צדקותו של יוסף ועל צדקת האחים".

ב. **עבודת ה' של בית יעקב** – רש"י (כו) למד מהמילה "נפש" לימוד אחר: "מצאתי בויקרא רבה: עשו - שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן 'נפשות ביתו', לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב - שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן 'נפש', לפי שהיו עובדים לאל אחד".

ג. **צדקותם של בית יעקב ומשפחתם** – במדרש שמות רבה (א, א) נאמר: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב – השווה כולם ליעקב, שכולם צדיקים כיוצא בו היו".

נוסיף את דברי חכמים (שם), שאמרו שבני יעקב וכל ביתו היו צדיקים מכוח החינוך שחינכם: "ואף יעקב ייסר את בניו ורידה אותם ולמדם דרכיו שלא היה בהם פסולת...".

לאור דברים אלו נציין במהלך הפרק את צדקותם של יעקב אבינו, האמהות, בני יעקב וצאצאיהם, וכן את האהבה והאחוה ששררו ביניהם.

נאמר בפסוק כח: "וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֵת לְפָנָיו גְּשֵׁנָה" תחילה נסביר את הפסוק כפשוטו, כפי שכתב רש"י על פי תרגום אונקלוס: "לפנות לו מקום ולהורות היאך יתישב בה". כלומר יעקב שלח את יהודה שירד מצרימה לפניו, כדי שיוסף כבר יכין עבור משפחתו מקום לגור ולהתיישב.

לאחר מכן נביא את המשך דברי רש"י: "ומדרש אנדה: 'להורות לפניו', לתקן לו בית תלמוד, שמשם תצא הוראה". כלומר יעקב שלח את יהודה אל יוסף כדי שיוסף יבנה ישיבה בעבורם, ומשם תצא הוראה של תורה.

כאן נדגיש את דאגתו של יעקב מבחינה רוחנית לבניו ולצאצאיו, שימשיכו לשמור על דרך ה' ולחיות בקדושה (בהמשך לדברי השפת אמת לעיל), ואת המעשה שעשה לשם כך - דאג שעוד לפני שכולם יגיעו למצרים כבר יהיה להם בית תלמוד.

נאמר לילדים שבמשך כל השנים שחי יעקב במצרים הוא לימד תורה בבית המדרש שהקים יוסף, ואחרי מותו המשיך בכך בנו לוי, כפי שכתב הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים (א, ג):

"ויצחק הודיע ליעקב [מתורת אברהם] ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו לימד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש, והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם, וציוה את בניו שלא יפסיקו מכני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלימוד...".

פגישת יעקב ויוסף (פסוקים כט-ל)

נאמר בפסוק כט: "וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מְרַכְבֵּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה" כתב רש"י: "הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה, להודרו לכבוד אביו". וחכמינו אמרו (בראשית רבה נה, ג) שאף על פי שהיו ליוסף משרתים רבים, לא נתן לאף אחד מהם לאסור את הסוסים, אלא הוא בעצמו אסרם לכבוד אביו.

נוכל להזכיר לילדים את הזדרזותו של אברהם אבינו במצוות ה', כאשר חבש בעצמו את חמורו ללכת להר המוריה לעקדת יצחק, ולא נתן מלאכה זו לאף אחד מעבדיו, כפי שלמדנו בפרשת וירא.

נתאר לילדים את הפלא שמושל הממלכה המצרית קושר בעצמו סוסים ומתעסק במרכבה, דבר שלא נראה כמותו אצל כל שרי מצרים.

בדברים אלו נצביע על צדקותו של יוסף ורצונו העז לכבד את אביו.

"וַיֵּרָא אֱלֹהֵי וַיִּפֹּל עַל צְוֹאֲרָיו וַיִּבְכֶּה עַל צְוֹאֲרָיו עוֹד"

כתב הרמב"ן: "לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה [יוסף] אל אביו, שהביט [יעקב] בו והכירו, נפל אביו על צווארו ובכה עליו עוד...".

על פי הרמב"ן המילים בתחילת הפסוק "וַיֵּרָא אֱלֹהֵי", מדברות ביוסף, שיוסף נראה אל אביו בשעה שהגיע למצרים וירד ממרכבתו, והמשך הפסוק "וַיִּפֹּל עַל צְוֹאֲרָיו וַיִּבְכֶּה עַל צְוֹאֲרָיו עוֹד" מדבר על יעקב, שיעקב נפל ובכה על צווארו של יוסף.

בעקבות דברי הרמב"ן נאמר, שכאשר פגש יעקב את יוסף, הוא בכה בכי של שמחה והתרגשות גדולה.

לפי רש"י כל הפסוק מדבר על יוסף. יוסף נראה אל יעקב ורק יוסף נפל על צווארי יעקב ובכה: "ויבך על צווארו עוד – לשון הרבות בביה...".

והוסיף [יוסף] בבכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע".
את פירושו של רש"י כאן נשאר לגיל בוגר יותר, מפני שפירוש הרמב"ן יתיישב יותר על לבם של הילדים.

נאמר בפסוק ל: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעָם..."

יעקב לא מתכוון חלילה לומר שהוא רוצה למות. כוונתו היא, שכעת, אחר שראה את יוסף, אם ימות, מיתתו תהיה מתוך נחמה, כמבואר בתרגום אונקלוס (הובא ברש"י): "אילו אנא מאית זמנא הדא מנחם אנא", כלומר: אילו אמות בזמן הזה - אמות מתוך נחמה.

יוסף אומר לאחיו שיבקשו מפרעה להיות רועי צאן

(פסוקים לא-לד)

בפסוקים ל"א-ל"ד מראה יוסף את דאגתו לאביו ולאחיו, בהודיעו להם על רצונו לשכנע את פרעה לתת להם את ארץ גושן לאחווה. גושן היתה המקום המובחר ביותר בארץ מצרים, הן מבחינת היותה מקום מרעה הן מבחינת אופיה השקט והנוח המתאים לעבודת ה'.

המסרים העולים מפרק מו

התגלות ה' ליעקב בבאר שבע וחיזוקו לפני ירידתו למצרים:

1. יעקב מודה לה' על חסדו הגדול - זבח זבחים בבאר שבע כדי להודות לה' על הבשורה הגדולה שיוסף בנו חי.
2. חיבת ה' ליעקב - קרא בשמו פעמיים "יעקב יעקב" מתוך חיבה.
3. זריזותו של יעקב לדבר ה' - ענה לקריאת ה' "הנני", מתוך מוכנות לעשות כל אשר יצווהו.
4. אהבת ארץ ישראל - יעקב הצטער על שנזקק לצאת לחוץ לארץ.
5. דאגת יעקב לבניו - יעקב חשש שבניו יסבלו במצרים מהעינוי ומעבודת הפרך.
6. אהבת ה' ליעקב - ה' הבטיח ליעקב שיעשהו לגוי גדול במצרים, שירד עמו ושיעלהו ממצרים.

ירידת יעקב וביתו למצרים:

1. גבורתו של יעקב - יעקב התגבר על הקשיים של הירידה ושמע בקול ה'.
2. יחס הכבוד של יעקב לכלותיו ולשפחותיו - יעקב החשיבן כבנותיו.
3. צדקותם של בני יעקב וכל ביתו - כולם היו צדיקים ועבדו את ה'.
4. אחדות בית יעקב - כולם אהבו זה את זה והיו כנפש אחת.
5. חשיבות לימוד התורה - יעקב שלח את יהודה לפניו כדי להכין לו בית מדרש בארץ גושן.

פגישת יעקב ויוסף:

מעלת כיבוד הורים - יוסף מושל מצרים אסר בעצמו את הסוסים כדי לצאת לכבוד אביו, ולא נתן לאף אחד ממשרתיו לעשות זאת.

יוסף אומר לאחיו שיבקשו מפרעה להיות רועי צאן:

דאגתו של יוסף לאחיו ובית אביו - יעקב הודיעם על רצונו לשכנע את פרעה לתת להם את ארץ גושן.

פרק מז

בפרקנו חמישה נושאים עיקריים:

1. פגישת אחי יוסף עם פרעה
2. פגישת יעקב ופרעה וברכת יעקב אותו
3. יוסף דואג לאביו ומשפחתו ומכלכלם
4. יוסף מכלכל את מצרים
5. ישיבת ישראל בארץ גושן והתרבותם בה

פגישת אחי יוסף עם פרעה (פסוקים א-ו)

נאמר בפסוק ג: "וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֶל אָחִיו מַה מַּעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרֹעֶה
רְעֵה צֵאן עֲבָדֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ"

כתב רבנו בחיי:

"ומה שבחרו השכמים האומנות הזאת [רעיית צאן], והיא אומנות אבותיהם, מפני שני דברים, האחד - שיש בה ריווח גדול בגיזה ובחלב ובולדות, והיא אומנות אינה צריכה יגיעה ומורח גדול, ומבלי עוון... והשני - לפי שהשכמים היו יודעים שיגלו למצרים הם וזרעם... תפשו להם אומנות זו כדי שיהיו זרעם מורגלים בה... והמעם בזה כדי שיתרחקו מן היישוב... וכל מה שהוא מתרחק מן היישוב הוא מתרחק מן העוון, ומן הגזל והחמס ושאר העברות... ועוד, ששם מקום התבודדות לנבואה, ואין אדם רואה שם דבר שימריד מחשבתו מן המחשבה בהשם יתברך".

בדומה לטעם השני כתב גם הנצי"ב (מו, לד): "כך עלה בדעת יוסף לסבב הדבר [שיגורו בארץ גושן] להגיע לתכלית המבוקש לשבת בדר... התכלית הנחוץ לשמירת קדושת ישראל...".

נביא לילדים את שני הטעמים. נסביר שהאבות בחרו במלאכת הצאן כיון שאין בה טורח גדול ויש בה רווח, וכיוון שעבודה זו אינה כמסחר שיש בו משא ומתן ובקלות עלולים להכשל בו באונאה, בגזל, בעושק וכדו', ולכן יוכלו להשמר יותר מאיסורים אלו.

ועוד, שהאחים ידעו שהם עתידים להישאר במצרים במשך תקופה ארוכה, ורצו לשבת בדר כדי שיוכלו ללמוד תורה ולעבוד את ה' בשלוה, בלי שהמצרים יפריעו להם בעבודת ה', ובלי שיתערבו בהם וילמדו ממעשיהם.

פגישת יעקב ופרעה וברכת יעקב אותו (פסוקים ז-י)

נאמר בפסוק ח: "וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ אֶל יַעֲקֹב בְּמָה יָמִי שְׁנַי תַּיִדָּ" (פסוקים ז-י)

פרעה ראה שיעקב זקן מאוד ולכן שאל אותו על גילו, וכפי שכתוב בדעת זקנים מבעלי התוספות: "פשוט לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב זקנה, שאל בן".

נאמר בפסוק ט: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרַעְהָ יָמִי שְׁנַי מְגֹרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה מְעַט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנַי חַיִּים..."

נסביר כדברי המפרשים, שיעקב ענה לפרעה שהוא נראה זקן מאוד, לא בגלל גילו, אלא בגלל הצרות הרבות שעברו עליו.

נוכל לבקש מהילדים לספר מה היו צרותיו של יעקב בימי חייו. ונמנה אותן יחד: התנהגות עשו אחיו עמו, התנהגות לבן עמו, לקיחת דינה בתו, פטירת רחל אשתו, מכירת יוסף בנו והיות שמעון ובנימין בניו בבית האסורים במצרים.

נדגיש שלמרות כל הצרות הודה יעקב אבינו לה' על השגחתו עליו ועזרתו לו גם בתקופות קשות אלו, וכפי שאמר בעצמו, בברכתו ליוסף ולבניו (להלן מח, טו-טז): "הָאֱלֹקִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הַמְלֶאֶךְ הִגָּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע". כלומר ה' השגיח עלי כרועה מיום שנולדתי עד היום הזה, ובתקופות הקשות שהיו לי אף שלח מלאך ששמר עלי מכל רע.

יוסף דואג לאביו ולמשפחתו ומכלכלם (פסוקים יא-יב)

נאמר בפסוק יב: "וַיִּכְלֶל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף"

נאמר שיוסף דאג לפרנס את כל משפחתו בכמות מספקת, כפי שכתב רש"י: "לפי הטף – לפי הצורך לכל בני ביתם".

יוסף גם דאג לאיכות האוכל והביא אוכל רך יותר עבור התינוקות, וכדברי הנצי"ב: "שיוסף הספיק אפילו לחם הנדרש לטפלים [לתינוקות] בלי סובין [נקי בלי קליפות החטה]".

נוסיף שיוסף שלח להם אוכל מידי יום, כפי שכתב האברבנאל: "וארוחתם ארוחת תמיד היה להם, עם היות [למרות] שלחם אין בכל הארץ, כי כבר הרעב מאד".

יוסף מכלכל את מצרים (פסוקים יג-כו)

בפסוקים אלו נדגיש את נאמנותו של יוסף ואת טוב לבו למצרים.

נאמר בפסוק יד: "וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרַעֲהָ"

כתב הרמב"ן:

"סיפר הכתוב זה... להודיע מעלות יוסף בחכמה בתבונה ובדעת, כי היה איש אמונים שהביא כל הכסף בית פרעה ולא עשה לעצמו אוצרות כסף ומטמוני מסתרים בארץ מצרים... אבל נתן למלך הנוטח בו כל הכסף... ומצא בזה חן גם בן בעיני העם".

כלומר כל כסף מצרים עבר תחת ידיו של יוסף, ויוסף עמד ביושרו ולא לקח לעצמו דבר.

והספורנו הוסיף: "שלא הורה לעצמו היתר בכל עמלו לקחת דבר לעצמו". כלומר יוסף גם לא לקח מהכסף לצרכיו בטענה שמגיע לו שכר על כל העמל והטורח שבעבודתו.

לאור דבריהם נדבר על צדקותו של יוסף, על יושרו ונאמנותו הגדולה.

נאמר בפסוק טז: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאַתְּנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם אַיִם בְּסֵף"

בחכמתו הרבה מצא יוסף למצרים פתרון כיצד לקבל את לחמם, מתוך דאגתו להם שלא ימותו.

את דאגתו לחייהם אנו מוצאים בדבר נוסף, כפי שכתב הספורנו: "וינהלם בלחם - נהלם לאט... נתן להם הלחם מעט מעט... וכבר אמרו חכמי הרפואה שהשובע אחר הרעב גורם חולה ממות".

כלומר מתוך דאגתו של יוסף למצרים לא נתן להם תבואה רבה בבת אחת, כדי שלא ימותו.

נאמר בפסוק כ: "וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדַמַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ..."

נסביר על פי הרמב"ן בפסוק י"ד: "אבל נתן [יוסף] למלך הנוטח בו כל הכסף, וקנה לו את האדמה גם הגופות [עם האנשים]".

כלומר נאמנותו של יוסף לפרעה היתה גם בכך שלא לקח לעצמו כסף, וגם בכך שדאג לקבל תמורה בעד כלכלת המצרים, וכשלא נשאר למצרים שום כסף או חפץ לתת בעד האוכל, לא וויתר להם יוסף וקנה את עיקר חיותם - השדות - ולבסוף קנה אף אותם לעבדים.

נאמר בפסוק כא: **"וְאֵת הָעַם הָעֵבֶיר אֹתוֹ לְעֵרִים מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קִצְחוֹ"**

כתב החזקוני:

"שלא יאחו [העם] עוד בקרקע לפי שקנה אדמתם. אמר: 'שמא לאחר זמן יחזיק כל איש בקרקע שלו לומר זו ירושתי מאבותי, ולפיכך העבירם, שלא תהא להם שום מענה עכשיו, כי כל אחד ואחד גר בשל עמיתו'."

כלומר יוסף העביר את המצרים מעיר אחת לחברתה, כדי שלא יטענו לאחר זמן חזקה על שדותיהם ולא יודו שהיא של פרעה, ומתוך כך לא יתנו חמישית מתבואתם, ובכך יפרו את התנאי שהתנה עמם יוסף, כפי שהוסיף הרד"ק: **"כדי שיוודע כי מפרעה היתה להם נחלתם ונותנים לו ממנה החמישית בכל שנה"**.

לאור דבריהם נציין שוב את נאמנותו הגדולה של יוסף לפרעה, עד כדי כך שבגלל נאמנותו עשה מהפיכה רבה בכל סדרי החיים במצרים. נוסף את דברי הנצי"ב, שעם העברת אנשי מצרים ממקום למקום, דאג יוסף למצרים שלא יאבדו את חבריהם ושכניהם, ולכן העביר יחד תושבי עיר אחת לעיר אחרת: **"שלא העביר יחיד יחיד למקומות מפורדים, אלא כל עיר לעיר אחרת, כדי שלא יאבדו חברתם"**.

נאמר בפסוק כד: **"וְהָיָה בְּתֵבוֹאֹת וּנְתָתֶם חֲמִישִׁית לְפִרְעָה וְאַרְבַּע הָיְדָת וְהָיָה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאִכְלֹכֶם..."**

נדבר על טוב לבו של יוסף כלפי המצרים. הוא נהג ברחמים ונתן לבני העם את רוב התבואה, שלא כמושלים אחרים הלוקחים למלך ולעצמם את רוב התבואה, וכפי שכתב הרמב"ן: **"והנה ראוי שיטול המלך,**

שהוא ארון הקרקע, ארבע הידות ואתם החמישית, אבל אני אתחסד עמכם שתמלו אתם חלק בעל הקרקע, ופרעה ישול החלק הראוי לארים [לפועל].

ישיבת ישראל בארץ גושן והתרבותם בה (פסוק כז)

נאמר בפסוק כז: "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וידבו מאד"

נציין שכאן מתקיימת הבטחת ה' ליעקב (מו, ג): "כי לגוי גדול אשימך שם".

נתאר את חיי בני ישראל בארץ גושן, לאור הפסוקים, דברי חכמינו ז"ל במדרש ודברי המפרשים, ונעלה עם הילדים מספר דברים: א. ארץ גושן היתה מיטב ארץ מצרים, ואדמתה היתה פוריה וטובה למרעה.

- ב. בני יעקב עסקו במרעה הצאן במשך היום.
- ג. יוסף שלח אוכל לכל משפחת יעקב מידי יום ביומו.
- ד. יעקב ובניו גרו בארץ גושן לבדם בלי שהמצרים יפריעו להם וישפיעו עליהם לרעה.
- ה. יעקב אבינו עסק בתורה בבית המדרש שהקים יהודה בעזרתו של יוסף, והיה מלמד את בניו תורה.
- ו. בני ישראל קיבלו על עצמם לעזור זה לזה ולשמור על לשונם מלבושם ושמותיהם.

המסרים העולים מפרק מז

פגישת אחי יוסף עם פרעה:

יושרם של בני יעקב - התפרנסו ממרעה הצאן ולא ממלאכות אחרות, כדי שלא להיכשל באיסורי ממון הכרוכים בהן, וכדי להיות פנויים ללימוד ועבודת ה'.

פגישת יעקב ופרעה וברכת יעקב אותו:

אמונתו של יעקב - למרות כל הקשיים בחייו הודה יעקב לה' על כל טובותיו עמו.

יוסף דואג לאביו ומשפחתו ומכלכלם:

טוב לבו של יוסף - כלכל את אביו ואת כל משפחתו לפי צרכיהם.

יוסף מכלכל את מצרים:

1. **נאמנותו של יוסף** - יוסף שם את כל הכסף שקיבל מהמצרים בבית פרעה ולא לקח לעצמו דבר בשכר עמלו, הוא מכר את התבואה תמורת מקניהם, שדותיהם ועבדותם של המצרים והעביר את בני העם מעיר לעיר כדי שלא תהיה להם חזקה על אדמותיהם.
2. **חמלתו של יוסף על המצרים** - יוסף דאג שיהיה למצרים לחם ונתן להם את רוב התבואה - ארבע חמישיות, והעבירם ממקום למקום יחד עם בני עירם כדי לא לנתקם מחברתם.

שיבת ישראל בארץ גושן והתרבותם בה:

מעלת לימוד התורה - יעקב ובניו עסקו בתורה בארץ גושן.

סיכום פרשת ויגש

בפרשתנו שני מאורעות גדולים ומרגשים: התוודעות יוסף לאחיו, לאחר יותר מעשרים שנה, ופגישת יעקב עם יוסף לאחר שנים אלו. בחצי הראשון של פרשתנו אנו פוגשים בחזרת האהבה, האחוה והשמחה לבית יעקב. לאחר תקופת המתח ששררה בין יוסף לאחיו חזרו האחים בתשובה שלמה, ששיאה התבטא בשעה הגדולה בה עמד יהודה מול יוסף והיה מוכן, יחד עם אחיו, לעשות הכל למען בנימין. באותה שעה התגלה יוסף באישיותו מלאת ההוד ובמידותיו האציליות, באהבתו הגדולה לאחיו, ביחסו הטוב כלפיהם, בלבו הנקי מכל שנאה ונקמה וביראת ה' שבו.

כבוד מיוחד כיבד יוסף את אביו, כפי שעולה משאלתו הראשונה לאחים בהתוודעו אליהם: "אני יוסף, העוד אבי חי?". יעקב, בשומעו את הבשורה הגדולה, שבנו אהובו חי, התעלה ושבה אליו רוחו. מיד סרו ממנו היגון והאבל שליווהו לאורך השנים הרבות ואף רוח הקודש שבה אליו.

לאחר ההבטחות האלקיות ליעקב, שהירידה למצרים תביא ליצירת הגוי הגדול שהובטח לאברהם ושה' ישמור עליו, ירד יעקב עם כל ביתו למצרים.

הפגישה בין יעקב אבינו ליוסף בנו, לאחר שנים כה רבות של אבל ובכי, הביאה להתרגשות גדולה. יעקב בכה עוד ועוד ויוסף, אף הוא בכה על אביו.

יוסף הושיב את אביו וביתו בארץ גושן, הרחק מן המצרים, כלכל אותם ודאג לכל צרכיהם. יעקב וביתו ישבו בארץ גושן, עסקו ברעיית צאנם ועבדו את ה' באהבה ואחוה.

